

Skladenjske spremembe

Hock, Orešnik, 13. poglavje, Trask, 6. Poglavje

1. Uvod – splošno

(1) *I see him.*

(2) *Him I see.* /izpostavljanje (ikoničnost)

(3) *A man bit a dog.*

(4) *A dog was bitten by a man.*

/ pasivizacija (potrpnjenje)

(5) *The biting of a dog by a man.*

/nominalizacija (poimenjenje)

Dvoumnost:

(6) *The biting of the dog was terrifying.*

(7) *streljanje lovcev*

2. Uvod – skladenjski pojavi in poteki

2.1. Osnovna zgradba stavka

Izrazje tvorbene (generativne) sintakse:

osnovna zgradba stavka: NP + VP

zložena ali gola NP: *lepa Vida* proti *Vida*

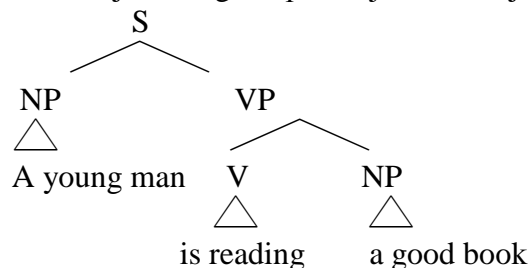
VP = V+pridatki (predmeti, nekatera prislovna določila)

(8) *Janez je juho s krožnika v kuhinji.*

VP: *je juho s krožnika*

V: glagolski del, lahko zložen (Aux + polnopomenski glagol MV, npr. nedoločnik, deležnik)

Skladenjska vloga in položaj v skladenjskem drevesu (drevesniku):

Z oklepaji: [[NP] [V + [NP]]]

vozel NP neposredno povezan s S > NP je osebek

vozel NP je neposredno povezan z VP > NP je predmet

2.2. Ikoničnost, premikanje stavčnih sestavin po stavku, besedni red

Ikoničnost: Poudarjeni stavčni členi; npr. *izhodišče* ('topic', tema), *žarišče* ('focus').

Izhodišče: star podatek

Sledi *jedro* (rema, 'comment'), tj. novi podatki

Slovenščina: izhodišče in jedro pomembna podlaga, ki uravnava besedni red stavčnih členov v stavku:

Orešnik:

(9) *Kdo pelje otroka v vrtec? Otroka pelje v vrtec Janez.*

(10) *Koga pelje Janez v vrtec? Janez pelje v vrtec otroka.*

(11) *Kam pelje Janez otroka? Janez pelje otroka v vrtec.*

Slovenščina: izhodišče na začetku stavka, sledi jedro.

Angleščina: ni vedno tako:

(12) *As far as this film is concerned, I'd rather spend my money on peanuts.*

Žarišče: kar se tvorcu besedila v stavku zdi najbolj vpadljivo.

(13) *It is him that I see.*

Izpostava ('fronting') ponavadi (a ne nujno) premakne cele skladišjske enote.

(14) *This dog, I hate.*

Dostava (ekstrapozicija): premikanje skladišjske enote na konec stavka, ki se uporablja za poudarjanje ali za umikanje v ozadje.

(15) *Udaril ga bom jaz.*

(16) *She went to the movie yesterday, with John and Mary.*

(17)

a) *...putting 'heavy' or long constituents, which otherwise might excessively interrupt the flow of speech, at the end of the clause.*

b) *...putting at the end of the clause 'heavy' or long constituents, which otherwise might excessively interrupt the flow of speech.*

Ikoničnost: izpostava, dostava, osnovni besedni red S, O, V

Teoretično 6 možnosti, a res pogosti samo SVO, SOV, VSO, tj. S je pred O

Osnovni besedni red se povezuje tudi z drugimi pojavi:

1. Osnova VO je povezana z besednim redom *samostalnik + rodilnik*, *predlog + samostalnik*, *pomožnik + polnopomenski glagol*, npr. angleščina

John loves Mary.
 The house of Mary
 of Mary
 John has married Mary.

2. Osnova OV povezana z besednim redom *rodilnik+samostalnik*, *samostalnik+zapostavljeni predlog*, *polnopomenski glagol+pomožnik*, npr. sanskrt

Izjeme: *Mary's house*

Slovenščina: VO, *samostalnik+rodilnik* (hiša mojega očeta), *predlog+samostalnik* (pred hišo), *pomožnik+polnopomenski glagol* (Janez je kupil svinčnik).

VO languages	OV languages
1. Verb precedes object	1. Verb follows object
2. Auxiliary precedes main verb	2. Auxiliary follows main verb
3. Adjective follows noun	3. Adjective precedes noun
4. Genitive follows noun	4. Genitive precedes noun
5. Relative clause follows head	5. Relative clause precedes head
6. Prepositions	6. Postpositions
7. Case-marking absent	7. Case-marking present
8. Comparative adjective precedes standard	8. Comparative adjective follows standard

Table 6.3 Greenberg's word-order types

2.3. Naslonke

Delno podobne besedam, deloma ponam, ponavadi nenaglašene, se naslanjajo na gostitelja. Npr. členki, zaimki, kratki prislovi, predlogi, pomožniki, vezniki. Gostitelj: beseda, na katero se naslonka naslanja skladenjsko ali po pomenu

Predslonka ali proklitika: pred gostiteljem, angl. člen *the house*

Zaslonka ali enklitika: za gostiteljem: hindijski zapostavljeni predlog: *mēz par* 'on the table'

Včasih je klitika povezana s celim stavkom in nima naravnega gostitelja:

Hrvaško: *Ta je knjiga dobra*

Slovensko: *Ta knjiga je dobra*

Naslonski niz: *Janez si jo je kupil.*

3. Mehanizmi in vzroki skladenjskih sprememb

3.1. Pretolmačenje (reanaliza, reinterpretacija)

Primer 1: kopula/vez v hebrejščini, Trask

Obvezna je v naslednjih primerih:

- (18) David hu ha-ganav.
David be the thief
'David is a thief'
- (19) Moše hu student.
Moshe be student
'Moshe is a student'

Kopula izvira iz zaimka *hu* 'on':

- (20) Hu ohev et-Rivka
He loves acc-Rivka
'He loves Rivka.'

Moshe, he (is) a student > pretolmačenje v *Moshe is a student*

- (21) John, he's a nice guy'; neknjižno podvajanje
- (22) Ani hu ha-student še-Mošē dīber itxa alav.
I be the-student that-Moshe spoke with-you about-him
'I am the student that Moshe told you about.'

Primer 2: angleščina, perfekt: *have+past participle*

Polnopomenski: *have* 'possess', 'posedovati':

- (23) *I have a copy of her new book.*
She has blue eyes.

Pretekli deležnik v funkciji stanja v ModE:

- (24) *I have a couple of ribs broken.*
She has a daughter trapped in the war zone.

Zgodnja OE:

- (25) Ic hœbbe þone fisc gefangenne.
I have the fish caught
'I have the fish caught'
(='I have the fish in a state of being caught', 'Ribe imam ujete').
- (26) Ic hœfde hine gebundenne.
I had him bound
'I had him bound' (=I had him in a state of being bound, 'Imel sem ga zavezanega')

Edini glagol: 'habban'

Deležnika: ujemanje s predmetom v spolu, številu in sklonu

Izginjanje ujemanja:

(27) Ic hæftde hit gebunden.

I had it bound

'I had it bound (=in the state of being bound)'

Deležnik ne označuje stanja:

(28) Þin geleafa hæfð ðe gehœled

Your faith has you healed

'Your faith has healed you.'

(29) Ac hie hæfdon Ða... hiora mete genotudne

But they had then... their food used-up

'But they had then used up their food.'

Sprememba besednega reda: deležnik zraven pomožnika

'I have him bound' = 'I have him in my possession, in a tied-up state' > reinterpretacija v 'I have tied him up'

Deležnik > del glagolske zveze, brez ujemanja

Glagol 'have' originalno 'possess' > pomožnik, izražanje dovršnosti

3.2. Spremembe v zaznamovanosti

So en od načinov, ki vodi v skladijske spremembe.

Primer zaznamovanosti:

angleščina: nezaznamovan besedni red SVO, zaznamovan OSV

(30) I can't recommend this book.

(31) This book, I can't recommend.

Primer 1: hebrejščina:

Zgodnja biblijska hebrejščina: imperfekt, perfekt

Imperfekt: bolj pogosta oblika, nezaznamovani besedni red VSO

Perfekt: posebna oblika, zaznamovani besedni red SVO

Geneza/Book of Genesis:

(32) va-yigra ? ?elohim la-yabaša ?erec

And-called [imp] God to-the-dry land

'And God called the dry portion »land«.'

(33) ve-ha-?adam yada'?et hava ?išto

And-the-man knew [perf] acc Eve wife-his

'And Adam knew his wife Eve.'

Perfekt (in SVO) se začne pogosteje uporabljati, imperfekt (in VSO) izgublja na rabi.
in z njim tudi besedni red VSO (od pribl. 1500 do 900 pnš): Givón (1977) – tabela razvoja.

začetek Biblije: hebrejščina VSO jezik, ob

Visoka pesem: hebrejščina SVO jezik

Book	VS	SV	Total	% SV
Gen.	169	25	194	12.9
2 Kgs	174	53	227	23.2
Esther	99	36	135	26.7
Lam.	36	36	72	50.0
Eccles.	11	41	52	79.0
S. of S.	2	26	28	92.0

Table 6.1 Shift in main-clause syntax in biblical Hebrew

Primer 2: angleščina

before in *behind* kot nezaznamovani obliki.

in front of kot zaznamovana oblika; izrine *before* v prostorski rabi

Danes:

(34) To be brought before a judge – zaznamovani
kontekst

(35) *There is an apple tree before my house.

(36) There is an apple tree in front of my house.

Časovna raba: *before the war*

behind > *in back of*

Zaznamovana raba postane še bolj zaznamovana:

angleščina: predlog+*wh*-beseda:

(37) To *whom* did you give it?, I married a woman with
whom I went to school.

(38) Who did you give it to?, I married a woman I went
to school with.

(39) From which language does the word 'geyser' come
from?

3. 3. Gramatikalizacija

Na področju skladnje lahko postanejo leksikalne enote nosilci slovnične funkcije, vendar še vedno obdržijo status besede.

Primer: angleški 'going to future', 19.stol.

Nedovršna oblika glagola 'go':

(40) I am going home.

(41) I am going to visit Mrs. Jones.

V (41) se lahko *going to* uporabi, če:

- je govorec na poti na obisk
- če govorec ravno namerava na obisk, ni pa še na poti.

Pretolmačenje v izražanje namena v bližnji prihodnosti in ne dejanskega premikanja.

(42) I am going to buy a new car.

(43) You're going to like this book.

Stara struktura: [I] [am going] [to buy a new car]

Nova struktura: [I] [am going to] [buy a new car]

Skrajšana oblika *gonna* samo pri novem pomenu:

(44) I'm gonna buy a new car.

(45) *I'm gonna to the beach.

Primer: odvisniki v germanskih jezikih

Gramatikalizacija med dvema stavkoma:

- English: *I believe that she will take the job.*
- German: *Ich verstehe, daß Sie nicht kommen.* ('I understand that you're not coming.')
- Dutch: *Ik weet dat hij veel vrienden heeft.* ('I know that he has a lot of friends.')
- Swedish: *Jag trodde, att hans sista stund var kommen.* ('I thought that his last hour had come.')

Veznik = kazalnemu zaimku *that* 'to'

(46) I know that.

(47) I believe that she will marry him.

(48) I believe that. She will marry him.

Leksikalna enota > označevalec slovnične funkcije v skladenjski zgradbi > vezani morfem

Izjeme: angleščina *ism* kot 'doktrina', prej samo vezan morfem kot v *communism, socialism*